

ПОПОВИЧ ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінальної юстиції
Чернівецького юридичного інституту,
кандидат юридичних наук, доцент*

ТОМАШ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ

*Чернівецька обласна державна адміністрація,
начальник юридичного управління, кандидат юридичних наук*

**ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЯК СПОСІБ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ
ФІНАНСУВАННЮ СЕПАРАТИЗМУ**

В умовах стратегічного курсу української держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі в полі зору влади й громадськості постійно перебувають питання протидії кримінальним правопорушенням. При цьому поряд із такими формами вирішення означеної проблеми, як криміналізація суспільно небезпечних діянь, встановлення і застосування покарання, у кримінально-правовій політиці України дедалі більш використовуваним стає інститут звільнення від кримінальної відповідальності. Чільне місце в структурі цього інституту посідають норми, що стосуються спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, які за твердженням О.Ф. Ковітіді утворюють окремий субінститут звільнення від кримінальної відповідальності [1, с. 37]. Необхідність існування якого, пов'язується із потребами суспільства щодо запобіганні тяжким та особливо тяжким злочинам складних у виявленні, розкритті та розслідуванні, розгляді у суді, попередженні заподіяння тяжких наслідків, сприянні запобіганню злочинності у цілому, ресоціалізації особи винного тощо.

Норми, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності і містяться у статтях Особливої частини КК України, є найяскравішими представниками заохочувальних норм у кримінальному законодавстві [2, с. 123]. До спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, що передбачені в Особливій частині КК України належить звільнення за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (далі – фінансування сепаратизму). Так, відповідно до ч. 5 ст. 110-2 КК України [3] звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, особа, крім керівника організованої групи, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність або іншим

чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину.

Зауважимо, що спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності застосовується самостійно і не може поєднуватися з іншим або бути замінений на інший, а тому характеризується притаманними виключно для нього передумовою та підставою, зміст яких визначено в кримінально-правовій нормі.

У вітчизняній доктрині кримінального права загальноприйнятною позицією є визначення в якості передумови звільнення цієї особи від кримінальної відповідальності встановлення в діянні особи всіх ознак складу кримінального правопорушення [4, с. 202]. Таким чином, передумовою звільнення від кримінальної відповідальності відповідно до ч. 5 ст. 110-2 КК України за фінансування сепаратизму є наявність ознак як закінченого, так і незакінченого; як вчиненого одноосібно, так і у співучасті; як простого (ч. 1, 2 ст. 110-2 КК України), так і кваліфікованого складів злочинів (ч. ч. 3, 4 ст. 110-2 КК України).

При визначенні передумови звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочинні діяння, передбачені ст. 110-2 КК України, необхідно враховувати два обмеження, що встановлені в ч. 5 ст. 110-2 КК України, а саме: 1) обмеження за колом осіб, які підлягають звільненню від кримінальної відповідальності (всі суб'єкти, крім організатора групи), та 2) обмеження щодо відсутності у діянні винного ознак іншого складу злочину.

Підстава звільнення від кримінальної відповідальності є особливою законодавчою конструкцією, яка складається із декількох обов'язкових елементів (видів поведінки), сукупність яких є обов'язковою для встановлення у процесі реалізації компромісу [5, с. 111]. Відповідно до п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 року № 12 [6] підставою такого звільнення може бути або певна поведінка особи після вчинення злочину, яку держава заохочує, або настання певної події.

Враховуючи вищезазначене, до підстав звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 110-2 КК України належать позитивна посткримінальна поведінка суб'єкта: 1) добровільна заява (до повідомлення про підозру суб'єкту) про обставини вчинення злочину органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру; 2) інше сприяння суб'єктом припиненню або запобіганню злочину, який він фінансував або вчиненню якого сприяв. Таким чином, добровільність та своєчасність здійснення зазначених дій є однією із конститутивних ознак даної заохочувальної норми Особливої частини КК України.

Щодо визначення підстав для застосування спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, то науковці схильні вважати, що вказані заходи є «спеціальними видами дійового каяття» відносно «загальних підстав дійового каяття». В.О. Навроцький вказує, що позитивна посткримінальна поведінка за будь-якого виду дійового каяття характеризується такими ознаками: 1) вчинення закінченого

злочину незалежно від того, яку роль виконувала особа у вчиненні злочину, може стосуватися як виконавця злочину, так й інших співучасників; 2) такий злочин законодавцем віднесено до тих, правові наслідки яких погашаються наступною поведінкою особи – позитивна посткримінальна поведінка має кримінально-правове значення щодо доволі обмеженого кола злочинів, визначеного законодавцем в Особливій частині КК України; 3) виконання особою, яка вчинила злочин, чітко визначених у КК дій, які оцінюються як позитивна, бажана з точки зору інтересів держави і суспільства поведінка; 4) заохочення особи, яка вчинила певний злочин, до відповідної поведінки застосуванням звільнення від кримінальної відповідальності [7, с. 230]. Система ознак, сформульована вченим, дозволяє зробити висновок про те, що єдиною ознакою, за якою слід розмежовувати «загальне дійове каяття» та «спеціальне дійове каяття», є правовий режим заохочення. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям належить до дискреційних повноважень суду, а спеціальні види звільнення є обов'язковими для правозастосовного органу.

Таким чином, особливістю кримінально-правової протидії фінансуванню сепаратизму є формулювання заохочувальної кримінально-правової норми, яка кумулятивно забезпечує як кримінально-правове стимулювання громадян, що порушили кримінальний закон до соціально корисних форм посткримінальної поведінки, так і реалізацію охоронної функції кримінального права, шляхом схиляння осіб, що вчинили злочин, до самовикриття.

Список використаної літератури:

1. Ковітіді О.Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Загальної частини КК України : навчальний посібник. Сімферополь : Квадранал, 2005. 224 с.
2. Луценко Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України : монографія. Харків : Право, 2015. 200 с.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
4. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1(1). С. 185-207.
5. Парасюк Н.М. Злочини терористичного характеру та законодавчий компроміс. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 109-113.
6. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р № 12. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 2(66). С. 13-16.
7. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

Ключові слова: злочин, склад злочину, насильницька зміна, повалення, захоплення, конституційний лад, державна влада, державний кордон, територія, фінансування дій, звільнення від кримінальної відповідальності, фінансування сепаратизму.

Ключевые слова: преступление, состав преступления, насильственная смена, свержение, захват, конституционный строй, государственная власть, государственная граница, территория, финансирование действий, освобождение от уголовной ответственности, финансирование сепаратизма.

Key words: crime, corpus delicti, subject of a crime, violent change, overthrow, assumption, constitutional order, state power, state border, territory, financing, exemption from criminal liability, financing of separatism.

КУЗЬМІН ЕДУАРД ЕДУАРДОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук*

ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ «МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ» У НАЦІОНАЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Тематика запровадження т. зв. «міжнародних злочинів» у національне кримінальне законодавство вже тривалий час становить предмет запеклих фахових дискусій серед низки зарубіжних дослідників [13, с. 923-924; 4, с. 353-354], традиційно нерозривно пов'язується із прийняттям Римського статуту [18], зокрема, заснуванням й особливостями функціонування Міжнародного кримінального суду та формуванням т. зв. «нової системи» задля припинення безкарності за вчинення таких злочинів [10], сьогодні, багато в чому, суттєво актуалізується з огляду на наявні активні обговорення проблеми його ратифікації Україною [16], а також зроблені законодавчі кроки в напрямку імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права [17].

Відповідну проблематику зазвичай прийнято вважати вкрай складною, й такою, що має комплексний характер через наявність значної кількості контроверсійних питань, пов'язаних як із неоднозначністю визначення самого поняття «міжнародні злочини» [11, с. 1-25], так і з власне пошуками їх місця у національному кримінальному законодавстві [15, с. 78-84], необхідністю чи взагалі недоцільністю їх «відображення» у національному праві [7, с. 30-31], а також із конкретними способами та підходами щодо їх «імпортування» у внутрішньодержавне право [5, с. 5, 7].

Примітно, що з моменту створення постійного органу, уповноваженого здійснювати юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість всього міжнародного співтовариства [18], у фокусі уваги фахівців більшою мірою перебували переважно операційні питання процедурного-процесуального характеру, що, як правило, були пов'язані із особливостями практичної складової реалізації міжнародного співробітництва та надання судової